

Kartläggning och analys av LGBTI- området i Norden

Innehåll

Inledning	3
Begreppsordlista	4
Kartläggning	5
Konsultation	21
Sammanfattat resultat och analys	28
Rekomendationer	32
Bilaga: Enkätfrågor	35

Inledning

År 2020 inleds ett nytt formellt nordiskt samarbete om lika behandling och rättigheter för LGBTI-personer. För att samarbetet ska bli träffsäkert, effektivt och långsiktigt har Nordisk information för kunskap om kön, NIKK, fått i uppdrag av Nordiska ministerrådet att genomföra en kartläggning och analys av LGBTI-området. NIKK, som är ett samarbetsorgan under Nordiska ministerrådet, ska bidra till att uppnå målen i det nordiska samarbetsprogrammet för jämställdhet. Det görs främst genom insamling och strategisk förmedling av forskning, politik, kunskap och praxis utifrån ett nordiskt och tvärsektorielt perspektiv.

Uppdraget består av tre delar, vilka sammanfattas i denna rapport:

- En kartläggning som bland annat belyser nationella förhållanden gällande lagstiftning och förvaltningsstruktur av LGBTI-området, teman och insatsområden som är i fokus på nationell nivå, samt inspirationsmodeller för det nordiska samarbetet.
- En konsultationsprocess där civilsamhällsorganisationer, myndigheter och andra aktörer i Norden som arbetar för lika rättigheter för LGBTI-personer har givits möjlighet att bidra till att identifiera vilka teman och insatsområden samt vilka insatser det nordiska samarbetet bör prioritera på LGBTI-området.
- Analys och rekommendationer baserade på kartläggningen och konsultationen.

För att genomföra uppdraget har en referensgrupp bestående av representanter för de nationella paraplyorganisationerna i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige, samt på Färöarna, Åland och Sapmi konsulterats. LGBT Greenland avböjde medverkan i gruppen. NIKK har även fört en dialog med nationella experter vid departement och myndigheter, samt konsulterat internationella aktörer på LGBTI-området.

Nordiska ministerrådet ska verka för lika rättigheter, behandling och möjligheter för LGBTI-personer i Norden. Rapporten avser visa på vilka områden och insatser som Nordiska ministerrådets verksamhet har möjlighet att bidra till för att förverkliga den övergripande målsättningen.

Då arbetet för LGBTI-personers lika rättigheter, behandling och möjligheter pågår i Norden, både i politiken och i samhället i stort, kan förhållandena som beskrivs i rapporten ha förändrats efter dess publicering.

Begreppsordlista

LGBTI

LGBTI är en förkortning för Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender och Intersex. Samlingsbegreppet används genomgående i denna rapport, med undantag för satsningar där länderna eller olika initiativ själva använder HBT, HBTQ eller LBTQ. HBT är en förkortning för Homosexuella, Bisexuella och Transpersoner. I HBTQ och LBTQ ingår även personer som identifierar sig som queera.

Transpersoner

Ett paraplybegrepp för en mängd olika individer med erfarenheter av att det juridiska kön de tilldelats vid födelsen inte stämmer överens med könsidentiteten och/eller könsuttrycket.

Intersexvariation/variation i könskaraktäristiska

Intersexvariationer, som även kan benämnas variation i könskaraktäristiska, är många olika tillstånd där en person föds med en inre eller yttre anatomi som inte stämmer överens med hur en typiskt kvinnlig eller typiskt manlig kropp förväntas vara. En intersexvariation kan vara en skillnad i den yttre anatomin men också vara en hormonell eller genetisk skillnad utan att det uttrycker sig i en uppenbar anatomisk skillnad. Det finns ett brett spektrum av intersexvariationer, där vissa kräver medicinsk behandling medan andra inte kräver det.

Queer

Queer kan ha flera olika betydelser. Det kan användas som en identitet och då stå för en önskan att slippa identifiera sig och en önskan att ifrågasätta könsnormer. Queer är även ett begrepp som kan beskriva ett kritiskt förhållningsätt till normer och då både handla om kön och sexuell läggning.

Juridiskt kön eller juridisk könstillhörighet

Det kön som registrerats för en person i folkbokföringen. Juridiskt kön tilldelas i den absoluta majoriteten av alla fall baserat på utseendet på de yttre könsorganen hos det nyfödda barnet.

Könsidentitet

En persons självupplevda kön, det vill säga det kön man identifierar sig med. Könsidentitet kallas ibland också psykologiskt eller mentalt kön.

Könsbekräftande vård och behandling

Samlingsbegrepp för olika sätt att ändra på kroppen så att den stämmer mer överens med könsidentiteten.

Kartläggning

Denna kartläggning belyser de nationella förhållandena i Norden gällande lagstiftning och förvaltningsstruktur av LGBTI-området, teman och insatsområden som är i fokus på nationell nivå, samt inspirationsmodeller för det nordiska samarbetet. Första delen redogör för vilka lagar och policys som idag finns på plats i de nordiska länderna och de självstyrande områdena, och på vilka områden det finns förbättringsmöjligheter. I enlighet med uppdraget har stöd tagits i The International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA) Europes¹ karta, Rainbow Europe, där ländernas lagar och policys inom LGBTI-området granskats. Den andra delen av kartläggningen behandlar ländernas förvaltningsstruktur och nationella strategier på LGBTI-området, och bygger på underlag från länderna samt kompletterande intervjuer med nyckelpersoner. Kartläggningens avslutande del ger exempel på andra existerande samarbeten på LGBTI-området på nordisk och internationell nivå, möjliga inspirationskällor till det nordiska samarbetet.

LGBTI-lagstiftning i Norden

Varje år tar den internationella LGBTI-organisationen ILGA fram en karta, som visar status för LGBTI-personers rättigheter i Europa. Organisationen har kartlagt hur de europeiska länderna lever upp till lagstiftning som är viktig för att motverka diskriminering och säkra lika rättigheter för LGBTI-personer. Rainbow Europe-kartan visar hur länders lagar och policys står sig på sex olika områden: skydd mot diskriminering, rätt till familjebildning, skydd mot hatbrott, erkännande av juridiskt kön och rätt till kroppslig integritet, civilsamhälle och asylagar.

---

1. undefined

Kartan innehåller även en ranking av de 49 länderna, där Finland (4), Danmark (5) och Norge (6) ligger högt – medan Sverige (11) och Island (18) hamnar längre ned år 2019. Enligt ILGA är de nordiska länderna särskilt progressiva när det gäller lagar som möjliggör familjebildning för LGBTI-personer, samt asyllagar som ger skydd åt LGBTI-flyktingar. Men samtidigt finns områden där de nordiska länderna halkat efter. Det handlar framförallt om lagstiftning kring erkännande av juridiskt kön och diskrimineringskydd för personer med intersexvariationer. I denna kartläggning har de nordiska ländernas resultat plockats ut från ILGA:s Rainbow Europe-karta, analyserats och jämförts mot varandra.

Skydd mot diskriminering av LGBTI-personer

Samtliga nordiska länder har lagar mot diskriminering som omfattar sexuell läggning och könsidentitet. Men hur skyddet ser ut och vilka sektorer av samhället de omfattar varierar. I alla länder finns skydd i arbetslivet och inom tjänstesektorn.

Varken Island och Danmark har exempelvis lagar som explicit skyddar mot diskriminering på grunderna sexuell läggning och könsidentitet inom hälso- och sjukvården, vilket det gör i Finland, Norge och Sverige. Island och Danmark saknar även explicit diskrimineringskydd på grunden könsidentitet inom skola och utbildning, vilket de andra länderna har. Alla nordiska länder har tillsynsorgan med ansvar över diskrimineringslagarna och planer för uppföljning. På Island gäller diskrimineringskyddet enbart arbetsmarknaden.

När det gäller skyddet för personer med intersexvariationer sticker Finland ut med både uppdaterad lagstiftning och tillsynsorgan. I Finland är det förbjudet att diskriminera personer med intersexvariation både i arbetslivet, inom vården, utbildningsväsendet och andra samhällssektorer. I flera andra länder är diskrimineringskyddet för intersexpersoner i stort sett obefintligt.

På Färöarna, Grönland och Åland, varierar lagstiftningen stort på diskrimineringsområdet. Åland har i stor utsträckning samma diskrimineringslagstiftning som Finland, medan Grönland och Färöarna saknar i stort sett diskrimineringskydd för LGBTI-personer – både på arbetsplatsen, inom skolan och vården.

Den danska regeringen har i augusti 2020 lagt fram förslag på hur LGBTI-personers skydd mot diskriminering ska stärkas. Godkänns förslagen innebär det ett explicit förbud mot att diskriminera och trakassera på grund av sexuell läggning, könsidentitet, könsuttryck och könskaraktäristiska, både i och utanför arbetsmarknaden.

Förutsättningar att bilda familj

Ur ett internationellt perspektiv har de nordiska länderna kommit långt när det gäller möjligheter för LGBTI-personer att bilda familj. I alla nordiska länder har samkönade par rätt att gifta sig och de omfattas av sambolagen precis som olikkönade par. Samkönade par har rätt att adoptera och kvinnliga samkönade par har rätt till insemination. I Sverige, Finland och Island kvarstår dock problem när det gäller juridiskt erkännande av den kvinna i ett samkönat par som inte har fött barnet

som förälder, vilket kan bidra till komplikationer. Det gäller exempelvis erkännande av ett utländskt föräldraskap. I Sverige har det tillsatts en utredning för att bland annat lämna förslag på lagstiftning för dessa fall. På detta område finns lagstiftning på plats i Norge och Danmark. I majoriteten av de nordiska länderna finns fortfarande hinder för transpersoners föräldraskap, exempelvis i Finland där det fortfarande finns krav på att transpersoner måste sterilisera sig innan de kan byta juridiskt.

Lagstiftningen på familjeområdet varierar på Färöarna, Grönland och Åland. Gällande äktenskap så har samkönade par på Färöarna endast rätt att gifta sig borgligt, inte i kyrkan. En borglig vigsel innebär dock samma juridiska status som en kyrklig vigsel. På Färöarna har samkönade kvinnliga par inte samma rätt till inseminering som heterosexuella par.

Skydd mot hatbrott och hatiska uttalanden

I alla länder i Norden, utom Island, finns lagstiftning som skyddar mot hatbrott/hatiska uttalanden på grund av sexuell läggning. När det gäller diskrimineringsgrunderna könsidentitet och intersexvariationer är skyddet betydligt sämre. Sverige och Finland har lagstiftning som explicit skyddar transpersoner mot hatbrott, vilket Norge, Island och Danmark saknar. Inom Norden saknas en hatbrottslagstiftning som explicit avser personer med intersexvariationer. Enligt ILGA:s kartläggning är det väldigt få länder som har nationella planer för att motverka hatbrott och hatiska uttalanden på grund av sexuell läggning och könsidentitet.

Den danska regeringen har i augusti 2020 lagt fram ett förslag om att ändra lagstiftningen för att den även ska skydda transpersoner och personer med intersexvariationer mot hatbrott/hatiska uttalanden.

Situationen på Färöarna, Grönland och Åland varierar. Grönland saknar helt hatbrottslagstiftning. Åland har i stort sett samma lagstiftning som Finland på området. På Färöarna ingår inte sexuell läggning och könsidentitet som grunder i hatbrottslagstiftningen. Däremot finns ett skydd i strafflagen som skyddar "sexuella minoriteter".

Erkännande av juridiskt kön och rätt till kroppslig integritet

I de nordiska länderna finns lagar och en administrativ process för att byta juridiskt kön. Men hur reglerna ser ut varierar. I Danmark, Sverige, Finland och Island är åldersgränsen för att ändra juridiskt kön 18 år och i Norge är den 6 år. Ett nytt lagförslag på Island föreslår att gränsen ska sänkas till 15 år. I Norge, Danmark och Island bygger processen idag på självbestämmande och det behövs således inte medgivande från en tredje part (läkare, domare) för att byta juridiskt kön. Den danska regeringen har i augusti 2020 lagt fram ett förslag om att barn och ungdomar under 18 år ska ges samma möjligheter som vuxna att ändra sitt juridiska kön. I Sverige och Finland finns fortfarande krav som försvårar processen att byta juridiskt kön. Finland har en lagstiftning där sterilisering är ett krav, vilket avskaffats i andra nordiska länder. I både Finland och Sverige krävs medicinsk undersökning och en diagnos (könsdysfori) för att byta juridiskt kön.

På Färöarna och Grönland är det inte möjligt att byta juridiskt kön. Åland har här

samma lagstiftning som Finland.

I alla nordiska länder saknas lagar som explicit förbjuder ingrepp som förändrar könsegenskaper på nyfödda med en intersexvariation, tills de själva har åldern att ge samtycke. Enligt ett nytt lagförslag på Island ska alla onödiga ingrepp som förändrar könsegenskaper på nyfödda förbjudas.

Skydd i civilsamhället och vid asyl

I alla nordiska länder har LGBTI-personer rätt att organisera sig, det finns yttrandefrihetslagar och skydd vid offentliga arrangemang. När det gäller skydd för LGBTI-personer på flykt varierar regelverket i de nordiska länderna. Norge är det enda landet i Norden vars asyllagar ger skydd explicit på alla LGBTI-grunderna: sexuell läggning, könsidentitet och intersexvariation. Island saknar helt denna typ av asyllagar. Alla nordiska länder har ratificerat FN:s Flyktingkonvention enligt vilken LGBTI-flyktingar kan få skydd. Den gäller även för Grönland, Färöarna och Åland.

Förvaltning och strategier på LGBTI-området

Danmark

I Danmark har jämställdhetsministern det koordinerande ansvaret för LGBTI-området, och jämställdhetsavdelningen vid Miljø- og Fødevarerministeriet har koordineringsansvaret. Den koordinerande funktionen stöds av en arbetsgrupp med representanter från elva departement; Udenrigsministeriet, Sundheds- og Ældreministeriet, Kulturministeriet, Beskæftigelsesministeriet, Børne- og Undervisningsministeriet, Social- og Indenrigsministeriet, Udlændinge- og Integrationsministeriet, Uddannelses- og Forskningsministeriet, Justitsministeriet och Erhvervsministeriet. Kirkeministeriet deltar dessutom i arbetsgruppen som observatör. Varje departement ansvarar för sina insatser inom LGBTI-området, och det finns en nationell handlingsplan.

Två myndigheter är särskilt knutna till LGBTI-politiken i Danmark:

Ligebehandlingsnævnet och Institut for Menneskerettigheder.

Ligebehandlingsnævnet är ett organ som processar anmälningar om diskriminering för alla grunder som är skyddade i lagstiftningen, däribland skyddet för sexuell läggning inom arbetsmarknaden. Därutöver har Ligebehandlingsnævnet tagit ställning till ärenden gällande könsidentitet både innanför och utanför arbetsmarknaden, genom en utvidgad tolkning av diskrimineringsgrunden "kön".

Institut for Menneskerettigheder är en nationell institution som övervakar situationen när det kommer till mänskliga rättigheter i Danmark och på Grönland. Uppdraget handlar även om att främja likabehandling när det kommer till exempelvis etnicitet, kön och sexuell läggning. Institut for Menneskerettigheder tar fram forskning och kunskap på området, och ger rekommendationer till beslutsfattare.

Finland

I Finland är jämställdhetsministern och justitieministern ansvariga för LGBTI-området. Social- och hälsovårdsministeriet är ansvarigt för uppföljningen av lagen

om jämställdhet mellan kvinnor och män. Den syftar även till att förebygga diskriminering på grund av könsidentitet eller könsuttryck, och ger därmed skydd för transpersoner och interkönade personer. Justitieministeriet är ansvarigt för diskrimineringslagen, som bland annat innebär att diskriminering på grund av sexuell läggning ska förbyggas. Utöver detta är alla departement ansvariga för LGBTI-frågor i deras sektorer, till exempel undervisnings- och kulturministeriet som är aktiv i att främja likabehandling av LGBTI-personer inom skola och idrottsverksamhet.

I Finland finns en diskrimineringsombudsman som bland annat kan lämna motiverade ståndpunkter i enskilda fall samt bistå dem som har utsatts för diskriminering, bland annat på grund av sexuell läggning.

Diskrimineringsombudsmannen bistår även vid planeringen av främjande åtgärder som ska verkställas av myndigheter, läroanstalter och arbetsgivare.

Det finns även en jämställdhetsombudsman som kan bistå den som blivit utsatt för diskriminering, på grunderna kön, könsidentitet och könsuttryck. Ytterligare en instans är diskriminerings- och jämställdhetsnämnden, som bland annat fastställer förlikning mellan parterna i ärenden som gäller diskriminering.

Island

På Island är det statsministern som är ytterst ansvarig på LGBTI-området. Frågorna ligger hos jämställdhetsenheten, i statsministeriet. På Island är samordningen av LGBTI-området under beredning, och politiken består framförallt i stiftandet av nya lagar.

Statsministeriet har ansvar för utförandet av den nya lagen om könstillhörighet från 2019, som handlar om individens rätt att få definiera sitt eget kön och har som ändamål att säkra att deras könsidentitet är erkänd. Statsministeriet har även ansvar för lagen om likabehandling från 2018, vars syfte är att motverka diskriminering på grund av bland annat sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck på arbetsmarknaden.

På Island kan Direktoratet för jämställdhet (Jafnréttisstofa) ge råd och vägledning till de som uppger sig blivit utsatta för diskriminering på arbetsmarknaden, bland annat på grund av sexuell läggning, könsidentitet/könsuttryck och intersexvariation. Det finns också en anmälningsnämnd (Kærunefnd Jafnrétismála). Nämnden behandlar klagomål som går under jämställdhets- och diskrimineringslagen. Nämndens beslut är rättsligt bindande.

Justitieministeriet har ansvar för brottsbalken, exempelvis hatbrottslagstiftningen. Andra frågor gällande LGBTI-rättigheter ligger hos andra departement och institutioner, exempelvis hälsoministeriet och Folkbokföringen.

Norge

I Norge är det kultur- och jämställdhetsministern som har ansvaret för LGBTI-området. Kulturdepartementet koordinerar regeringens jämställdhetspolitik och icke-diskrimineringspolitik, det vill säga LGBTI-politiken. Alla departement och myndigheter ansvarar inom sina områden för att främja lika villkor. Det finns en nationell handlingsplan där centrala departement är ansvariga.

En viktig del i den norska LGBTI-politiken är tillsyn av jämställdhets- och

diskrimineringslagen, vars syfte är att främja lika villkor och hindra diskriminering, också på grund av sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck. Likestillings- och diskrimineringsombudet (LDO) ger råd och vägledning till de som uppger sig blivit utsatta för diskriminering. I ett nästa steg kan ärendet överklagas till Diskrimineringsnämnda, som är ett självständigt tillsynsorgan som ligger under Kulturdepartementet. Nämnden behandlar och prövar klagomål som går under jämställdhets- och diskrimineringslagen.

Sverige

I Sverige är det jämställdhetsministern, med ansvar för arbetet mot diskriminering och segregation, som har ansvar för LGBTI-frågorna. Jämställdhetsministern är knuten till Arbetsmarknadsdepartementet, som koordinerar arbetet. Ingången i Sverige är att arbetet ska vara grundat i kunskap och utgå från att hbtq-personer ska ha lika rättigheter och möjligheter. Det finns en nationell strategi vars syfte är att ge arbetet med LGBTI-frågor en mer samlad och långsiktig form, genom en sammanhållen struktur. Den består av ett antal fokusområden och strategiska myndigheter: Diskrimineringsombudsmannen, Polismyndigheten, Ungdomsstyrelsen, Barnombudsmannen, Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen, Statens kulturråd, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket och Skolverket. Regeringen har aviserat att strategin ska kompletteras med en tidsbegränsad handlingsplan innehållande konkreta insatser. Regeringen avser bland annat se över den föräldraskapsrättsliga lagstiftningen med målsättning att den – med utgångspunkt i barnets bästa – ska vara jämlik, modern och anpassad till olika familjekonstellationer. Regeringen arbetar även vidare för att presentera förslag till en modern könstillhörighetslagstiftning. I arbetet framöver kommer även intersex-personers situation inkluderas, och ytterligare grupper kommer att lyftas fram, såsom äldre LGBTI-personers situation.

Färöarna

På Färöarna finns ingen särskild minister, departement eller myndighet som har särskilt ansvar för att arbeta med LGBTI-frågor. Det finns inget ombudsmannasystem för diskrimineringsärenden.

Grönland

På Grönland är det ministern för hälsa och sociala frågor som har ansvar för LGBTI-området. Frågorna ligger under hälsodepartementet. Det finns inget ombudsmannasystem för diskrimineringsärenden.

Åland

På Åland finns i dagsläget ingen ansvarig minister för LGBTI-området. Alla myndigheter har förpliktelser på LGBTI-området, och regeringskansliet är ytterst ansvarig.

När det gäller tillsyn för diskriminering på basen av sexuell läggning, kön, könsidentitet och könsuttryck är ansvaret delat mellan Ålands ombudsmannamyndighet och Finlands ombudsmannamyndigheter, beroende på om lagområdet täcks av rikslagstiftning eller landskapslag.

Varje år tar den internationella LGBTI-organisationen ILGA fram en karta, som visar status för LGBTI-personers rättigheter i Europa. Organisationen har kartlagt hur de europeiska länderna lever upp till lagstiftning som är viktig för att motverka diskriminering och säkra lika rättigheter för LGBTI-personer. Rainbow Europe-kartan visar hur länders lagar och policys står sig på sex olika områden: skydd mot diskriminering, rätt till familjebildning, skydd mot hatbrott, erkännande av juridiskt kön och rätt till kroppslig integritet, civilsamhälle och asylagar.

Förvaltningsstruktur LGBTI i Norden

DANMARK	FINLAND	ISLAND	NORGE	SVERIGE
ANSVARIG MINISTER				
Jämställdhetsminister	Jämställdhetsminister, Justitieminister	Premiärminister	Kultur- och jämställdhetsminister	Jämställdhetsminister
ANSVARIGA DEPARTEMENT				
Jämställdhetsavdelningen har en koordinerande funktion som stöds av arbetsgrupp med deltagare från elva departement	Social- och hälsovårdsdepartementet, Justitiedepartementet	Jämställdhetsenheten vid Statsministeriet, Hälso- departementet, Justitiedepartementet	Kulturdepartementet	Arbetsmarknadsdepartementet
ANSVARIGA MYNDIGHETER				
Ligebehandlingsnævnet, Institut for Menneskerettigheder, Arbejdstilsynet	Diskrimineringsombudsman Arbetarskyddsmyndigheterna, Jämställdhetsombudsman, Diskriminerings- och jämställdhetsnämnden	Direktoratet för jämställdhet och Anmälningnämnden	Diskrimineringsnemnda, Likestillings- og diskrimineringsombudet	Diskrimineringsombudsmannen, Ungdomsstyrelsen, Folkhälso-myndigheten och Socialstyrelsen, Statens kulturråd, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket och Skolverket

FÄRÖARNA	GRÖNLAND	ÅLAND
ANSVARIG MINISTER		
-	Ministern för hälso- och sociala frågor	-
ANSVARIGA DEPARTEMENT		
-	Hälsodepartementet	Regeringskansliet med flera
ANSVARIGA MYNDIGHETER		
-	-	Diskrimineringsombudsmannen

Tema och insatsområden i fokus på nationell nivå

Danmark, Norge och Sverige har nationella handlingsplaner på LGBTI-området. Finland har ingen direkt LGBTI-handlingsplan, men frågorna lyfts i andra nationella handlingsplaner som exempelvis den mot rasism och diskriminering. Det finns även en rad prioriterade initiativ i regeringsprogrammet.

Island har istället för handlingsplan valt att fokusera på framtagandet av nya lagar som förbättrar situationen för LGBTI-personer. Grönland och Färöarna saknar helt handlingsplaner. På Åland har en handlingsplan med föreslagna förbättringsområden tagits fram på uppdrag av landskapsregeringen, men ansvaret över genomförandet är oklart.

Våld, diskriminering och andra kränkningar

LGBTI-personer löper högre risk för utsatthet, diskriminering och andra kränkningar i jämförelse med övriga befolkningen. De nordiska länderna arbetar för att diskriminering av LGBTI-personer ska upphöra. I handlingsplanerna för Sverige, Danmark och Norge finns mål och initiativ för att göra länderna tryggare för LGBTI-personer. Island arbetar för att stärka diskrimineringskyddet genom ny lagstiftning. 2018 antogs en lag vars syfte är att motverka diskriminering av LGBT-personer på arbetsmarknaden. I dagsläget processas även en annan lag på Island som även ska ge skydd utanför arbetsmarknaden.

I den svenska handlingsplanen konstateras att en heltäckande diskrimineringslagstiftning är en förutsättning, men att det även måste finnas kunskap om förekomst. Därför har diskrimineringsombudsmannen tagit fram ett kunskapsunderlag och samverkat med bl.a. organisationer som företräder LGBT-personer. Den danska regeringen har genomfört en undersökning om vilka barriärer som finns för att LGBT-personer ska kunna vara öppna på arbetsmarknaden, och påbörjat en dialog med berörda aktörer om inkludering på arbetsmarknaden. I Norge ligger fokus på att förebygga och reducera diskriminering i offentliga verksamheter och bland tjänsteleverantörer, och att utveckla och sprida god praxis

så att verksamheterna kan möta kraven i diskrimineringslagen. I handlingsplanen listas åtgärder både på statlig och på regional nivå. I den norska handlingsplanen finns även en satsning på insatser mot hatbrott. Regeringen ökar polisens insatser och undersökningar av hatbrott ska prioriteras över hela landet.

I Finland är arbetsplatser med fler än 30 anställda skyldiga att göra en konkret plan för att åtgärda identifierade problem samt främja jämställdhet och likabehandling. Särskilda anvisningar har gjorts för att tillgodose LGBTI-personers behov i jämställdhets- och likabehandlingsplaneringen.

I Finland får polisen årligen kännedom om endast ett fåtal hatbrott mot LGBTI-personer. Det låga antalet kan bero på att offren inte litar tillräckligt mycket på polisen eller på att offren själva inte identifierar det som att de upplevt som hatbrott. För tillfället pågår ett samarbets- och utbildningsprogram med LGBTI-föreningar vars målsättning är att sänka tröskeln för att anmäla brott samt för att få stöd.

Juridiskt könsbyte och intersex

I internationell jämförelse ligger flera av de nordiska länderna efter när det gäller lagstiftning kring erkännande av juridiskt kön och kroppslig integritet för personer med intersexvariationer. Alla nordiska länder planerar dock insatser, eller nya lagar inom området.

I Finland har dessa frågor högsta prioritet i LGBTI-politiken. Finland planerar att slopa steriliseringskravet som idag gäller för att byta juridiskt kön, och stifta en ny lag om fastställande av könstillhörighet som respekterar självbestämmanderätten. I denna kommer medicinsk vård att åtskiljas från korrigerande av juridiskt kön. En myndig person som visar upp en underbyggd utredning ska kunna få vård för att ändra könstillhörigheten. Könsbekräftande vård förbinds med en betänketid. Regeringen i Finland kommer även successivt att utesluta uppgift om kön i folkbokföringsregistret. Självbestämmanderätten för barn med intersexvariationer ska stärkas och kosmetisk, icke-medicinsk könsorganskirurgi på små barn ska slopas. Som bakgrund till den sistnämnda skrivningen i regeringsprogrammet fanns bland annat en utredning om rättigheter och erfarenheter för barn med intersexvariationer som gjordes som en del av den nationella handlingsplanen för grundläggande och mänskliga rättigheter år 2019.

Island antog en ny könstillhörighetslag i juni 2019. Med den nya lagen finns tre kön i rättslig mening: hon, han och könsneutralt. Den bygger på självbestämmande och innebär att transpersoner själva kan ändra juridiskt kön i folkbokföringsregistret, och att medicinsk vård åtskiljs från korrigerande av juridiskt kön. I lagen finns en övergångsbestämmelse om att en grupp ska arbeta med frågor kopplade till barn som har en medfödd avvikelse i könsutvecklingen. En av gruppens uppgifter är att föreslå ändringar för att förbättra förhållandena för barnen samt deras hälsovård.

I den norska handlingsplanen behandlas trans, intersex och annan könstematik. Enligt norska regeringen finns ett stort behov av forskningsbaserad kunskap om intersexpersoners livssituation, behov och utmaningar. Handlingsplanen innehåller åtgärder på detta område, samt åtgärder gällande uppdatering av attester, vittnesmål och liknande vid byte av juridiskt kön. Även i den danska handlingsplanen konstateras att intersexpersoners livsvillkor, livssituation, behov och utmaningar ska undersökas. I Sverige har Socialstyrelsen fått i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd

riktat till hälso- och sjukvården om vård och behandling samt eftervård och uppföljning av intersexpersoner. Socialstyrelsen ska även överväga vilka åtgärder som vore lämpliga för att säkerställa patienternas rätt till information om den medicinska historiken.

I Sverige har lagstiftning gällande juridiskt könsbyte länge varit på agendan. Under förra mandatperioden tog regeringen initiativ för att få en modern lagstiftning för ändrad könstillhörighet på plats. Regeringen har gett förslag till ny lagstiftning, som dock avstyrktes i lagrådet och därför bereds fortsatt i Regeringskansliet. Regeringens ambition om att modernisera könstillhörighetslagen kvarstår.

I Danmark har det genomförts en tvärsektionell genomgång av lagstiftning som berör LGBTI-personer. Som ett resultat av genomgången har regeringen presenterat tio förslag som syftar till att stärka LGBTI-personers rättigheter och möjligheter. Ett av förslagen är att barn och ungdomar under 18 år ska ges samma möjligheter som vuxna att ändra sitt juridiska kön.

Unga LGBTI-personer

Unga LGBTI-personer är en särskilt utsatt grupp. Kränkningar och diskrimineringar kan ske på flera olika arenor: i den egna familjen, i skolan eller på nätet. Flera nordiska länder har därför just unga LGBTI-personer som ett prioriterat område. Åtgärderna i den norska handlingsplanen är bland annat riktade mot anställda i skolan, eftersom det är viktigt att de har rätt kompetens. På webbsidan Ung.no finns idag information om olika teman som berör unga. Kunskapen om sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck ska, enligt handlingsplanen, stärkas på webbsidan så att både unga LGBTI-personer och andra lätt kan få svar på relevanta frågor.

I Danmark har det genomförts en utvärdering av sexualundervisning i grundskolan. Utvärderingen kan även innebära att förbättringar görs av lärarutbildningen på området. Børne- og undervisningsministeriet vill undersöka LGBTI-elevs trivsel i grundskolan och på yrkesutbildningar, med syfte att ringa in var det behövs sättas in insatser. Uddannelses- og Forskningsministeriet vill även initiera ett utbyte mellan högskolor och universitet med syfte att utbyta erfarenheter och initiativ på LGBTI-området.

Även i Norge är sexualundervisningen en prioriterad fråga och skrivningarna har uppdaterats i styrdokument och läroplaner inför hösten 2020.

I Sverige har myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) fått i uppdrag att genomföra insatser för en öppen och inkluderande miljö i skolan för unga hbtq/LGBTI-personer. MUCF har även fått i uppdrag att genomföra en bred kartläggning av unga hbtq/LGBTI-personers levnadsvillkor och även ett riktat uppdrag att inhämta kunskap om s.k. omvändelseterapi. Regeringen har även gett Barnombudsmannen i uppdrag att inhämta erfarenheter från barn och unga om frågor som rör könsidentitet och intersexvariationer. Erfarenheterna ska samlas och spridas så att de kan utgöra ett stöd för anhöriga och barn och unga med transexfarenheter.

I Finland samlas erfarenheter om "regnbågsungas" välmående som en del av den nationella enkäten "Hälsa i skolan". Enkäten genomförs vartannat år och målgruppen är eleverna i grundskolans fjärde och femte klass samt deras

vårdnadshavare, samt elever på högstadiet och gymnasiet. Enkäten har gett viktig information om unga LGBTI-personers erfarenheter av diskriminering och ensamhet.

På Island driver Samtökin '78 (den isländska LGBTI-paraplyföreningen) ett barn- och ungdomsarbete med stöd från regeringen. Inom projektet driver de både en upplysande verksamhet för barn, ungdomar och lärare i skolan och en fritidsgård för LGBTI-ungdomar.

Hälsa, vård och sociala tjänster

Det finns skillnader i hälsa mellan LGBTI-personer och den övriga befolkningen i Norden. LGBTI-personer mår sämre, och möter ofta okunskap och bristande bemötande i vården. I flera nordiska länder är målet att hälsoskillnaderna ska reduceras, och att LGBTI-personer ska ha lika förutsättningar och möjligheter att uppnå en god hälsa.

I Norge är vård- och omsorg ett prioriterat område. Målen i den norska LGBTI-handlingsplanen är att vård- och omsorgstjänster ska vara jämlika oavsett könsidentiteter och sexuella läggningar. Det ska finnas god kompetens och lyhördhet kring LGBTI-teman i vård- och omsorgssektorn.

Den danska regeringen vill förbättra allmän praxis när det gäller bemötande och kunskap om hälsoutmaningar bland LGBTI-personer, exempelvis inom psykisk hälsa. Informationsmaterial för vård- och omsorgspersonal som möter äldre LGBTI-personer ska utarbetas. Danmark har etablerat ett kunskapscenter för utveckling av kunskap inom transområdet, och ger ut ett informationsmaterial inriktat till föräldrar till barn med intersexvariationer under år 2020.

Av den svenska hbtq-strategin framgår att regeringen vill att hbtq-personer ska ha lika förutsättningar och möjligheter att uppnå en god hälsa. Regeringen vill också skapa en mer jämlik vård och social omsorg. I strategin betonas att kunskap om hbtq-personer situation är viktigt för förtroende och tillit till vården. I Sverige har Socialstyrelsen tagit fram ett kunskapsstöd riktat till hälso- och sjukvården om vård och behandling för transpersoner och även ett separat kunskapsstöd om personer med intersexvariation.

Civilsamhälle, idrott

Många LGBTI-personer känner sig inte hemma inom förenings- och idrottslivet, bland annat på grund av snäva normer. I den norska handlingsplanen finns åtgärder mot diskriminering av LGBTI-personer inom idrotten och andra frivillig-organisationer. I den danska handlingsplanen lyfts att barriärer för deltagande måste rivas. Sommaren 2020 färdigställde det danska kulturministeriet en undersökning av upplevda hinder för LGBTI-personer inom danska idrottsföreningar och omfattningen av homo- och transfobi i dessa miljöer. Mot bakgrund av rapporten har en arbetsgrupp utvecklat rekommendationer för hur LGBTI-personers trivsel, trygghet och lika möjligheter kan förbättras inom idrotten, samt hur homo- samt transfobin ska bekämpas. Undersökningen och rekommendationerna förväntas bli offentliggjorda under hösten 2020.

I Sverige är regeringens ambition att stärka förutsättningarna för det civila samhällets organisationer att främja hbtq-personers lika rättigheter och möjligheter. Idrottspolitikerna utgör en specifik del av politiken för det civila samhället

och inrymmer verksamheter som främjar idrott och motion och bidrar till en förbättrad folkhälsa. Regeringens mål är att alla oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck ska vara lika välkomna i den idrottsliga gemenskapen. Mer konkret har regeringen en dialog med Riksidrottsförbundet om transpersoners situation inom idrotten i syfte att diskutera dels hur idrotten kan motverka diskriminering, dels förutsättningarna för ett mer medvetet normkritiskt förhållningssätt som identifierar, problematiserar och utmanar föreställningar om manligt och kvinnligt. Riksidrottsförbundet har även påbörjat ett arbete med att röja undan systemfel och hinder för binära och icke-binära transpersoner att idrotta.

I Finland ändrades idrottslagen år 2017 så att det i beslutet om ett specialidrottsförbund har rätt till statsbidrag bland annat beaktas hur förbundet främjar likvärdighet och jämlikhet. Detta har lett till en aktiv debatt om jämlikhet och likabehandling inom olika grenförbund. I Finland utreds även upplevelser av diskriminering och mobbning hos idrottare som hör till LGBTI-gruppen. En tidigare utredning på samma tema gjordes år 2012.

Särskilt utsatta grupper och asylpolitik

I flera av de nordiska handlingsplanerna finns insatser som riktar sig till LGBTI-personer med migrantbakgrund. I Norges handlingsplan lyfts att det är viktigt att skapa inkluderande närmiljöer och se till att LGBTI-personer med migrantbakgrund kan röra sig tryggt i det offentliga rummet. Handlingsplanen innehåller också åtgärder för att utveckla kunskap om asylmottagningen av LGBTI-personer och för att höja LGBTI-kompetensen hos handläggare och anställda på boenden.

I Danmark görs en särskild satsning på föreningen Sabaah, som arbetar för att förbättra villkoren för LGBTI-personer med etnisk minoritetsbakgrund. Arbetet med fokus på LGBTI-personer i asylsystemet är en prioritet för de danska immigrationsmyndigheter, och de arbetar för att vidareutveckla och systematisera område bland annat genom att utveckla vägledningar och samarbete mellan olika föreningar.

I Sverige har även Migrationsverket utsetts som en hbtq-strategisk myndighet och beslutat om en handlingsplan för likvärdig behandling 2019–2020. Det är en följd av att det har identifierats utvecklingsbehov av kvalitet i utredning och beslutsfattande i asylärende, trygghet och bemötande inom Migrationsverket.

I Finland gjordes 2018 en utredning om upplevelser av flerfaldig diskriminering bland personer som hör till sexuella minoriteter eller könsmajoriteter. Justitieministeriet har fört diskussioner om utredningens slutsatser och nödvändiga åtgärder med LGBTI-föreningar.

Island har valt att prioritera LGBTI-personers rättigheter i sin utrikespolitik. En del av det arbetet är att Island, sedan 2015, ökat sitt mottagande av LGBTI-flyktingar i samarbete med UNHCR.

Existerande nätverk, projekt och samarbeten mellan nordiska länder

Det nordiska samarbetet på LGBTI-området är idag begränsat, men finns i form av samverkan på olika nivåer. Här lyfts några exempel på kunskapsutbyte och

samarbetsprojekt både mellan myndigheter, organisationer och inom forskning.

Projektsamarbete inom Nordiska ministerrådet

Inom ramen för det svenska ordförandeskapet i Nordiska ministerrådet 2018 initierades satsningen Nabo, där LGBTI-perspektivet är integrerat. Projektet handlar om social inkludering och syftar till att lyfta ungas röster, och sprida goda exempel. Ansvarig för satsningen, som pågår fram till år 2020, är svenska Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). MUCF har gjort fokusgruppsintervjuer med unga i de nordiska länderna om vad de tycker utifrån fem teman: att delta i olika delar av samhällslivet, möjligheter till inflytande, socialt stöd och sociala nätverk, orättvis behandling och upplevelser av inkludering och delaktighet. I de länder där det funnits möjlighet har speciella fokusgrupper skapats med LGBTI-personer. Utifrån de samlade berättelserna har det gjorts en rapport i varje nordiskt land. [Läs rapporterna här](#)

Kunskapsutbyte mellan myndigheter

Diskrimineringsombudsmännen i Norden har inget formellt samarbete, men har kunskapsutbyte vid behov. Det kan handla om utformande av lagstiftning eller konkreta åtgärder. De politiska reformerna och förvaltningsmodellerna på LGBTI-området liknar varandra i de nordiska länderna, vilket gör att de utförande myndigheterna ofta står inför samma frågor. De norska och svenska diskrimineringsombuden och danska Institut for Menneskerettigheder har exempelvis utbytt erfarenheter kring frågan om ersättningsordning för transpersoner som tvingats att sterilisera sig för att kunna byta kön.

Nordiska forskningssamarbeten

I Norden finns en lång tradition av forskningssamarbeten inom området. Ett exempel är Lambda Nordica - en vetenskaplig tidskrift om LGBTQ i Norden, som betytt mycket för utvecklingen av forskningsfältet och utbytet mellan forskare i de nordiska länderna. Tidskriften gavs första gången ut 1989 som en kulturtidskrift – och har sedan dess blivit mer akademisk inriktad. Idag är det den enda regelbundet peer-reviewed vetenskapliga tidskriften om LGBTQ i Norden. I Lambda Nordica har såväl unga forskare som mer etablerade akademiker möjlighet att presentera sin forskning och diskutera centrala frågor inom forskningsområdet.

LGBTI-samarbete i Sápmi

Under senare år har flera initiativ tagits för att stärka och bygga den samiska hbtq-rörelsen, som finns över hela Nordkalotten och inkluderar både norra Norge, Sverige, Finland och Ryssland. Ett exempel är projektet "Queering Sápmi" som handlar om att stärka arbetet med ett samiskt queerperspektiv i Sápmi, och inkluderar LGBTI-organisationer från hela Sápmi.

Ett annat exempel är pridefestivalen Sápmi Pride som hålls på skilda orter i olika länder, och både handlar om att stärka samerna men också om att sprida kunskap över gränserna i Norden.

Internationell utblick

Ett centralt ramverk i det internationella arbetet för LGBTI-personers rättigheter är FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, där FN:s råd för mänskliga rättigheter bär ett stort ansvar för att granska och övervaka ländernas tillämpning.

Deklarationen består av 30 artiklar om friheter och rättigheter som tillhör alla människor, där slås bland annat fast att "alla är lika inför lagen och är berättigade till samma skydd av lagen utan diskriminering av något slag".

Ur ett internationellt perspektiv går utvecklingen för LGBTI-personers rättigheter och möjligheter både framåt och bakåt. Samtidigt som det juridiska skyddet i vissa länder blir bättre, utsätts LGBTI-personer systematiskt för våld och diskriminering i samtliga världsdelar. I många länder saknas rättsligt skydd, och istället finns lagar som kriminaliserar LGBTI-personer. I 70 av FN:s medlemsländer är homosexuella handlingar olagligt. I 26 länder riskerar LGBTI-personer från tio år till livstidsfängelse. I sex länder finns fortfarande dödsstraff.²

Samtliga nordiska länder, Europarådet och FN har länge arbetat för att slå vakt om LGBTI-personers rättigheter. Hur agendan ser ut och hur arbetet är organiserat skiljer sig åt. Här följer några exempel.

LGBTI i Europarådet

Europarådet arbetar med att främja lika rättigheter för LGBTI-personer i Europa. Europarådet har en egen avdelning som jobbar med LGBTI-frågor, den så kallade SOGI-Unit. Ett viktigt fokus är att bekämpa diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet, vilket är förankrat i ministerkommitténs rekommendation från 2010 (On measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity). Denna rekommendation identifierar tolv arbetsområden, däribland våld (där under ligger hatbrott och hatiskt uttal), organisationsfrihet, yttrandefrihet, rätt till privat- och familjeliv, arbete, utbildning och hälsa. Europarådet har även kartlagt medlemsländernas uppföljning av rekommendationerna. På senare år inkluderar Europarådets arbete även grunderna könsuttryck och intersexvariationer, vilket också inkluderats i rekommendationen. Europarådet har även nyligen tillsatt en permanent anti-diskrimineringskommitté, Steering Committee on Anti-discrimination, Diversity and Inclusion.

Europarådet driver aktivt kunskapsutveckling och kartlägger trender och tendenser i sina medlemsländer. 2018 kom en [rapport](#) ut om LGBT-personers upplevelse av våld och mobbning i utbildningssystemet. Rapporten rekommenderar flera olika åtgärder för att säkra trygga skol- och undervisningsmiljöer. Under Danmarks ordförandeskap i Europarådet publicerade rådet en nulägesanalys om lagstiftning som berör samliv och familjeliv för samkönade personer. Europarådet uppmärksammar årligen den internationella dagen mot homo-, trans- och bifobi som är den 17 maj, och har sedan 2013 arrangerat forumet IDAHOT+.

Europeans Focal Points Network

Focal Points-nätverket är ett informellt europeiskt nätverk bestående av cirka 35 myndighetsrepresentanter från LGBTI-vänliga nationer. De nordiska länderna är

---

2. ILGA rapport, 2019. "State-sponsored homophobia"

representerade i nätverket, vars sammankomster sker två gånger per år. Andra europeiska/internationella aktörer, som representanter från Världsbanken, Europarådet eller OECD, brukar också delta i delar av mötena som exempelvis observatörer.

LGBTI i FN-systemet

Första gången diskriminering på grunden sexuell läggning diskuterades inom FN var under förhandlingarna av Beijing Platform for Action 1995. Även om texten om sexuell läggning inte kom med i den slutliga formuleringen så markerar det ändå en viktig milstolpe: det var första gången medlemsländerna tog en ståndpunkt i ämnet. Sedan dess har det gjorts stora framsteg för LGBTI -personers rättigheter i FN:s regi. År 2003 presenterades Brazilian Resolution, en resolution om mänskliga rättigheter och sexuell läggning, för Economic and Social Council of the United Nations under FN:s kommitté för mänskliga rättigheter (UNHCR). 2006 togs även könsidentitet in i diskussionerna, när Norge presenterade ett gemensamt uttalande om brott mot de mänskliga rättigheterna på basis av sexuell läggning och könsidentitet.

Den 17 juni 2011 antogs en första resolution av UNHCR. Den ombad United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) att ta fram en rapport som dokumenterar diskriminerande lagar och praktiker samt våldshandlingar mot individer baserat på deras sexuella läggning och könsidentitet. Rapporten har legat till grund för publikationen "[Born Free and Equal](#)" som listar medlemsstaternas centrala rättsliga förpliktelser angående beskyddandet av LGBTI -personers mänskliga rättigheter:

- Skydda individer från homofobiskt och transfobiskt våld
- Förhindra tortyr och grym, inhuman och förnedrande behandling
- Upphäva lagar som kriminaliserar homosexualitet och transpersoner
- Förbjuda diskriminering grundat på sexuell läggning och könsidentitet
- Säkra yttrandefriheten, föreningsfriheten och rätten till fredlig sammankomst för alla HBTIQ-personer.

År 2014 antogs en uppföljande resolution om mänskliga rättigheter, sexuell läggning och könsidentitet. År 2016 kom en uppföljande rapport "[Living Free and Equal](#)" som ger exempel på hur medlemsländer hanterar våld och diskriminering mot HBTIQ-personer. De nordiska länderna nämns flera gånger i publikationen. Samma år utfärdade kommittén en resolution att tillsätta en Independent Expert, en självständig expert, som ska identifiera orsakerna bakom våld och diskriminering mot människor på grund av deras könsidentitet och sexuella läggning, samt diskutera med regeringar om hur dessa personer bäst kan skyddas. Mandatet innehas idag av Victor Madrigal-Borloz, som presenterade sin första rapport 2018. Rapporten visar att LGBTI-personer systematiskt utsätts för våld och diskriminering i samtliga världsdelar, vilket grundas i diskriminerande regelverk och stereotyper om genus och sexualitet, samt stigmatisering av LGBTI -personer.

UN LGBTI Core Group

I FN-systemet finns även UN LGBTI Core Group, som ska främja LGBTI-rättigheter med fokus på FN i New York. Det är en tvärregional grupp av FN:s medlemsstater som

inrättades 2008, och vars sekretariat ligger hos den internationella LGBTI-aktören OutRight Action International. Målen för samarbetet är bland annat att öka kännedomen om LGBTI-frågor och hitta gemensamma ståndpunkter i konstruktiv dialog med andra medlemsstater.

UN LGBTI Core Group har en regel om att länder i globala nord endast kan gå med tillsammans med ett land i globala syd. Av de nordiska länderna är Norge, Island och Sverige medlemmar.

Equal Rights Coalition

Ytterligare ett samarbete mellan länder är det mellanstatliga organet Equal Rights Coalition (ERC), vars syfte är att slå vakt om rättigheter för LGBTI-personer. Det bildades 2016 under ledning av Uruguay och Nederländerna. ERC jobbar även nära det civila samhället, multilaterala aktörer och FN-organ som har fokus på LGBTI-inkludering i FN:s hållbara mål, internationell och regional diplomati och nationella lagar, politik och praktik. Det finns en arbetsgrupp inom ERC med fokus på att sprida erfarenheter och best practice mellan medlemsländer.

Konsultation

För att ta tillvara på den kunskap och expertis som finns på LGBTI-området i Norden, samt för att förankra det nya nordiska samarbetsområdet, ingick det i NIKK:s uppdrag att genomföra en öppen och bred konsultationsprocess. I uppdraget betonas särskilt vikten av civilsamhällets roll och delaktighet i processen.

Under vintern 2019/2020 har NIKK därför genomfört en sådan process, där civilsällsorganisationer, myndigheter och andra aktörer i Norden som arbetar för lika rättigheter för LGBTI-personer har fått möjlighet att bidra. Både till att identifiera centrala teman och insatsområden och med tankar kring vilka insatser det nordiska samarbetet bör prioritera på LGBTI-området.

Genomförande

Konsultationen genomfördes i två steg, en enkätundersökning följt av en workshop där enkät-resultatet diskuterades och analyserades.

Enkäten (bilaga) skickades ut den 19 november 2019. Mottagarna var civilsällsorganisationer, myndigheter och andra aktörer i Norden som verkar på nationell/central nivå och arbetar för lika rättigheter för LGBTI-personer. De valdes ut med hjälp den referensgrupp som knutits till uppdraget, bestående av representanter för de nationella paraplyorganisationerna i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige, samt på Färöarna, Åland och Sapmí. LGBT Greenland avböjde medverkan i gruppen. Den nordiska ämbetsmannakommittén för jämställdhet (ÄK-JÄM) gavs också möjlighet att komma med synpunkter på respondentlistan. I enkäten uppmanades därtill mottagare att återkoppla om någon relevant aktör saknades bland respondenterna. Totalt skickades enkäten ut till 107 aktörer i

Norden.

När enkäten stängdes ned den 9 januari 2020 hade 60 procent av mottagarna besvarat frågorna (totalt 62 stycken). Svaren kommer från hela regionen, med undantag från Grönland där ingen besvarat enkäten, trots påminnelser och riktade uppmaningar. Flest svar kommer från aktörer i Norge (31 procent). Svaren kommer främst från civilsamhällesorganisationer (68 procent), följt av myndigheter (21 procent).

I slutet av januari 2020 genomfördes en workshop i Köpenhamn, för att diskutera och analysera enkätens frågor och resultat. Till workshopen bjöds de nationella LGBTI-organisationerna, deras ungdomsorganisationer, samt ett antal strategiska organisationer in, för att säkra viktiga perspektiv.

Följande organisationer deltog vid workshopen:

- FRI, Foreningen for kjønns- og seksualitetsmangfold (Norge)
- Intersex Iceland
- LGBT Asylum (Danmark)
- LGBT+ Danmark
- LGBT Føroyar
- SETA, Transtukupiste (Finland)
- Samtökin '78 (Island)
- Samtökin '78, ungdomsgrupp (Island)
- Skeiv Ungdom (Norge)
- Regnbågsfyren (Åland)
- Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter, RFSL (Sverige)
- Ungdomsförbundet för homosexuellas, bisexuellas, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter, RFSL Ungdom (Sverige)
- Sateenkaariperheet – Regnbågsfamiljer (Finland)
- Unge funksjonshemmede (Norge)
- Full Personality Expression Sweden, FPES

Organisationerna har även givits möjlighet att komma med synpunkter på ett utkast av föreliggande rapport.

Enkätresultat

Enkäten fokuserade i huvudsak på frågor rörande vilka insatsområden och aktiviteter som det nordiska samarbetet bör prioritera. Respondenterna ombads uppge vilka frågor/tematiska områden (maximalt fem) som de anser är viktigast att driva på nordisk nivå. De alternativ som flest svarade var:

- Transpersoners villkor (60 procent)
- Hälsa och vård (44 procent)
- Normer kring kön, könsuttryck och sexualitet (39 procent)
- Attityder gentemot LGBTI-personer (32 procent)
- Unga LGBTI-personer (27 procent)
- Diskrimineringsskydd (26 procent)
- Intersektionella perspektiv på LGBTI (26 procent)
- Hatbrott, hot och kränkningar i offentliga miljöer (23 procent)
- Asylrätt (21 procent)

- Barn- och familjebildning (19 procent)

På frågan genom vilka typer av aktiviteter/instrument (maximalt fem) som det nordiska samarbetet ska verka för LGBTI-personers lika rättigheter, behandling och möjligheter i Norden, svarade respondenterna:

- Forskning på tvärnordisk nivå (73 procent)
- Nordiska nätverk och plattformar, som inkluderar erfarenhetsutbyte (68 procent)
- Informationsutbyte av exempelvis lagstiftning, policy och insatser (66 procent)
- Översikter, kunskapsunderlag och jämförelser (58 procent)
- Nordiska samarbetsprojekt för nationella aktörer (44 procent)
- Nordiska konferenser/seminarier (44 procent)
- Gemensam utveckling av arbetsmetoder (37 procent)
- Statistik och opinionsundersökningar (31 procent)
- Förmedla nordiska LGBTI-insatser/perspektiv internationellt (26 procent)

Resultat av workshop

Workshopens syfte var att ytterligare diskutera och analysera enkätens frågor och resultat, utifrån de deltagande organisationers olika perspektiv, geografiska och sett till organisationernas profil. Då de frågor/tematiska områden som rankades högst i enkätresultatet överlappar och är nära sammankopplade, grupperades de inför workshoppen i sex större teman. Fortsatt diskussion och analys genomfördes därför utifrån följande rubriker:

- Transpersoners villkor
- Hälsa och vård
- Normer och attityder gentemot LGBTI personer
- Unga LGBTI personer
- Hatbrott, hot och diskriminering av LGBTI personer
- Asylrätt

Intersektionalitet togs med som ett övergripande perspektiv för samtliga frågor.

Under workshoppen diskuterades angelägna frågor och behov inom respektive insatsområde. Deltagarna gavs även möjlighet att lyfta vilka aktiviteter och insatser som krävs för att garantera lika rättigheter, behandling och möjligheter för LGBTI-personer i Norden. En sammanfattning av diskussionerna vid workshoppen redovisas nedan.

Angelägna frågor och behov inom prioriterade insatsområden

Transpersoners villkor

Deltagarna var överens om att det finns mycket kvar att göra för att förbättra transpersoners villkor och möjligheter i Norden. I dag finns flera exempel på hur lagar, regler och kunskap släpar efter i länderna. I Finland ställs fortfarande sterilisering som krav för att byta juridiskt kön. På Färöarna och Grönland är det inte möjligt att byta juridiskt kön. De flesta länder saknar en tredje könskategori i folkbokföringen, en lagändring som skulle synliggöra och underlätta för transpersoner.

Det konstaterades även att det behövs ett rejält kunskapslyft om könsidentitet/transfrågor inom det offentliga. Idag brister kunskaper hos relevanta yrkesgrupper som lärare, socialarbetare, vårdpersonal och personal som arbetar med unga. Negativa normer och attityder får effekter på transpersoners livssituation och psykiska hälsa. Detta kan få effekter som att äldre transpersoner tvingas in i garderoben på äldreboendet, eller att unga inte vågar komma ut i skolan.

Hälsa och vård

LGBTI-personer mår sämre än majoritetsbefolkningen. Ohälsan tar sig olika uttryck, och det finns ett spektrum av utmaningar. Det handlar om allt ifrån problem med psykisk ohälsa, särskilt bland bisexuella och transpersoner, till att homo- och bisexuella män drar sig för att söka vård när det gäller sexuell hälsa. Samtidigt bemöts LGBTI-personer ofta av bristande kunskap i vården. Enligt deltagarna krävs genomgripande insatser och ett kunskapslyft för att uppnå kvalitativ vård för LGBTI-personer i Norden.

En utsatt grupp är äldre LGBTI-personer. Deltagarna lyfte behovet av en inkluderande och LGBTI-medveten äldreomsorg i Norden. Detta är inte minst viktigt för att äldre ska våga vara öppna på äldreboendena, och inte tvingas tillbaka in i garderoben. Under workshopen betonades också behovet av forskning om villkoren för äldre LGBTI-personer i Norden, och mötesplatser efterfrågades.

Andra utsatta grupper som lyftes är transpersoner och personer med intersexvariationer. I alla nordiska länder saknas lagar som explicit förbjuder ingrepp som förändrar könsegenskaper på nyfödda med intersexvariationer, tills de själva har åldern att ge samtycke. Enligt deltagarna innebär detta att dessa barn blir utsatta för oåterkalleliga operationer, utan respekt för deras kroppsliga integritet.

Stark kritik framfördes mot kvalitén och tillgängligheten till transvården i Norden. Deltagarna lyfte problem med bristande kunskap om transpersoners villkor och behov ibland vårdpersonal och det efterlystes ett framtagande av en "good practice" på transvårdsområdet. Det sågs även behov av bättre tillgång till könsbekräftande vård i Norden. Generellt efterlystes ett utbyte av erfarenheter och kompetens mellan de nordiska länderna på området. Detta skulle exempelvis kunna åstadkommas genom en tvärnordisk klinik/vårdteam för könsbekräftande vård som alla länder skulle kunna remittera till, för att garantera högkvalitativ vård i hela regionen.

Deltagarna såg även behov av samlad, lättläst information om vilka rättigheter transpersoner har till vård och behandling. I dag krävs kunskap i medicinska termer på avancerad engelska, vilket gör det tillgängligt till information ojämlik. Liknande problem finns när det gäller tillgänglig information om sexuell hälsa och vård för LGBTI-personer med funktionsvariationer.

Normer och attityder gentemot LGBTI-personer

Normer och attityder mot LGBTI-personer varierar i de olika nordiska länderna. Under workshopen lyftes särskilt situationen på Färöarna, där lagstiftning för LGBTI-personer ligger efter och attityder mot LGBTI-personer är mer negativa – både från allmänhet och från politiker. Det lyftes även hur situationen för LGBTI-personer generellt kan vara svårare i glesbygd, där det är längre till mötesplatser och riktade insatser.

Gruppen LGBTI är heterogen. Attityder och utsatthet ser olika ut beroende på om du identifierar dig som exempelvis bisexuell, transperson eller är homosexuell med funktionsvariation. Personer med intersexvariationer är en grupp som möts av

stigmatisering. Deras situation påminner mycket om hur det var för homosexuella för flera decennier sedan i Norden. En annan utsatt grupp är unga transpersoner, vars könsidentitet ifrågasätts av det omgivande samhället. På senare tid har frågor som gäller transpersoner och transvård fått negativ uppmärksamhet i medierna i flera länder, vilket påverkat debatten.

När det gäller LGBTI-personer med funktionshinder kan de negativa attityderna komma från personer de är i beroendeställning till, som vårdare i vardagen. Det kan handla om allt ifrån att vårdaren kontrollerar att de klär sig på ett visst sätt, till homofobiska eller transfobiska uttalanden.

Unga LGBTI-personer

Kränkningar och diskriminering mot unga LGBTI-personer kan ske på flera olika arenor: i den egna familjen, i skolan eller på nätet. Deltagarna efterlyste ett kompetenslyft bland lärare och andra som arbetar mot unga LGBTI-personer. Det sågs även stora behov att förbättra sex-och samlevnadsundervisning i skolan, som de menar idag brister på LGBTI-området. Det är även viktigt att det finns mötesplatser där unga LGBTI-personer kan mötas. Enligt deltagarna är behovet av sådana träffpunkter där det inte serveras alkohol stort.

Erfarenheten att komma ut som ung i Norden skiljer sig åt från individ till individ. Deltagarna konstaterade att det ofta är enklare för homosexuella och bisexuella, än för transpersoner och personer med intersexvariationer. För unga personer där flera intersektioner samspelar, exempelvis sexuell läggning och funktionsvariation, kan det vara extra svårt att komma ut. Det handlar om ofta om attityder, att omgivningen har svårt att få ihop och förstå hur flera diskrimineringsgrunder kan samspela.

Hatbrott, hot och diskriminering av LGBTI personer

Idag finns brister i skyddet av LGBTI-personer när det gäller hatbrott och diskriminering. I flera nordiska länder saknas lagar som skyddar transpersoner mot hatbrott. Inget nordiskt land eller självstyrande område har hatbrottslagstiftning som explicit avser personer med intersexvariationer. Samma gäller skyddet mot diskriminering som är svagare för dessa grupper. Deltagarna pekade på behovet av ökat skydd i lagen, också som en viktig del i att påverka normer och attityder. LGBTI-personer med funktionsvariation lyftes som en särskilt utsatt grupp för hatbrott. En deltagare gav ett exempel: "Det kan handla om uttalanden som att: du kostar för mycket pengar och borde skickas till Schweiz för aktiv dödshjälp".

Idag sker en underrapportering av hat, hot och diskriminering mot LGBTI-personer, enligt deltagarna. En orsak är att anmälningarna sällan leder vidare i rättskedjan och får konsekvenser för förövarna. Deltagarna efterlyste en bättre implementering av lagarna och ett kunskapslyft om hatbrott mot LGBTI-personer hos polisen. Flera organisationer uttryckte oro för hur motståndet och hotbilden växt på senare år. Motståndet kommer från olika håll. En del är den så kallade antigender-rörelsen, som målar upp stärkta sexuella och reproduktiva rättigheter som hot. En annan del är nationalistiska krafter. Ett exempel är Sverige där högerextrema grupper attackerar LGBTI-organisationen RFSL:s lokaler, filmar evenemang, är aktiva på nätet och sprider falsk information.

Asylrätt

Deltagarna lyfte vikten av att alla nordiska länder och de självstyrande områdena borde följa FN:s flyktingkonvention, som reglerar vem som är flykting och vilka rättigheter den personen har. Idag gör inte alla länder det, menar deltagarna, och

okunskapen om LGBTI-personers livsvillkor i andra länder är stor bland de som handlägger asylprocessen. Det påverkar bedömningarna i asylärenden, och drabbar LGBTI-flyktingar negativt. De efterlyste ökad kunskap hos yrkesgrupper som möter målgruppen, både handläggare och tolkar.

Reglerna som gäller vid familjeåterförening är baserade på en heterosexuell norm och är inte anpassade efter LGBTI-personer, eftersom det krävs bevis att paret levit ihop i ursprungslandet. Då många LGBTI-personer kommer från länder där det är olagligt eller farligt att vara öppen, finns inte sådana bevis.

Det är även ett problem att flyktingar som är transpersoner och intersex inte får rätt till den vård de behöver. En annan fråga som lyftes var att många LGBTI-flyktingar tvingas bo i otrygga, kortsiktiga boenden vid ankomsten, där utsattheten är stor. Det är vanligt att LGBTI-flyktingar sätts på migrationsboenden med andra asylsökande och blir utsatta för samma förtryck som det i hemlandet. Enligt deltagarna borde LGBTI-personer få tillgång till permanenta boenden tidigt, både med tanke på säkerheten och på grund av att situationen de flydde och söker asyl ifrån inte kommer att ändras under deras livstid.

Andra insatsområden

Vid workshopen framhöll deltagarna att det även finns anledning att lyfta familjepolitik och behovet av intersektionella behov på nordisk nivå. Detta överensstämmer med enkätresultatet där "Intersektionella perspektiv på LGBTI" var bland de högst prioriterade alternativen. Alternativet "Barn- och familjebildning" placerade sig också bland de tio högst prioriterade frågorna.

Deltagarna vid workshopen lyfte genomgående vikten av inte bara se sexuell läggning och könsidentitet utan även ålder, etnicitet, religion, funktionalitet för att få en mer rättvisande bild av LGBTI-frågorna och deras komplexitet. Det trycktes även på vikten av att synliggöra normen och sätta ord på vithet.

Workshoppedeltagarna lyfte även att det idag inte finns fullständig lagstiftning i Norden som gör det möjligt för unga LGBTI-personer att bilda familj som heterosexuella. Det handlar om att erkänna alla slags familjer och familjerelationer. Reglerna måste utökas till att även inkludera och synliggöra LGBTI-föräldrar. Att reglerna varierar mellan länderna påverkar också rörligheten för LGBTI-personer i Norden.

Efterfrågade aktiviteter och insatser på nordisk nivå

Gemensamma informationsinsatser/utbildningsinsatser, utbyte av good practice

Idag finns en brist på LGBTI-kunskap inom det offentliga. Det handlar om allt ifrån personal inom skolväsendet, polismyndigheter, hälso- och sjukvård och assistans. Men även tjänstepersoner som handlägger asylärenden och tolkar. Här skulle gemensamma insatser göras på nordisk nivå och "good practice" lyftas. Exempelvis nämndes det goda exemplet i form av den norska polisens arbete med att effektivisera arbetet med hatbrott som drabbar LGBTI-personer, som relevant att dra lärdom av i andra delar av Norden.

Nätverksbyggande (särskilt mellan organisationer som arbetar med LGBTI-frågor)

Behovet att stärka LGBTI-organisationerna i Norden är stort, inte minst i relation till deras begränsade resurser. Idag besitter dessa organisationer lång erfarenhet och

har liknande utmaningar på varsitt håll. Genom att samarbeta kan de dra nytta av varandras kapacitet. Idag saknas en nordisk infrastruktur och en nordisk samhörighet i LGBTI-arbetet. I workshopen uttrycktes ett stort behov av resurser för att utöka samarbetet.

Stärka det kunskapsproducerande arbetet hos de nationella LGBTI-organisationerna och främja nordiskt samarbete

LGBTI-organisationer i Norden är inte bara intresseorganisationer för medlemmar – de är också kunskapsnav inom LGBTI-området. Organisationerna håller ofta utbildningar inom det offentliga. Idag är behovet stort att höja kunskapen hos olika samhällsaktörer, särskilt i relation till mer utsatta grupper som asylsökande, funktionsnedsatta och personer med intersexvariation. LGBTI-organisationerna vill kunna dela sin expertis och tillgängliggöra sin kunskap till andra.

Stärka skyddet för LGBTI-personer och ta bort gränshinder

Lagstiftningen och skyddet för LGBTI-personer ser olika ut inom Norden. LGBTI-organisationerna vill se en generell förbättring av skyddet i alla länder, till högsta standard. Att lagstiftningen skiljer sig åt innebär problem för LGBTI-personers fria rörlighet, det kan vara svårt att flytta och "ta med sig sina rättigheter". Det kan exempelvis handla om det juridiska erkännandet som familj, eller att bytet av könsidentitet blir komplicerat i kontakt med det nya landets myndigheter och förvaltning.

Sammanfattat resultat och analys

I ett internationellt perspektiv har de nordiska länderna länge setts som progressiva inom LGBTI-området. Men även om viss lagstiftning finns på plats, finns fortfarande många utmaningar kvar innan LGBTI-personer har lika möjligheter och rättigheter som majoritetsbefolkningen. I föreliggande rapport framkommer allt ifrån att bryta negativa attityder, stärka skyddet och öka kunskapen hos olika samhällsaktörer. Det handlar också om att implementera och slå vakt om den lagstiftning som redan existerar i Norden.

Skillnader mellan länderna

Alla länder i Norden har en politik på LGBTI- området. Hur agendan och strategierna ser ut, och hur omfattande de är varierar. Danmark, Norge och Sverige har handlingsplaner som skär igenom olika samhällssektorer. I Finland ligger istället prioritet på ett antal juridiska åtgärder, som är kopplade till lagstiftning kring erkännande av juridiskt kön och kroppslig integritet för personer med intersexvariationer. På Island är LGBTI ett nytt politikområde. Landet har ingen handlingsplan, men har under senaste åren vidtagit juridiska åtgärder och antagit en progressiv könstillhörighetslag samt stärkt diskrimineringskyddet för LGBTI-personer. Färöarna, Grönland och Åland saknar idag LGBTI-handlingsplaner, vilket innebär att det är oklart hur den aktuella politiska agendan på området ser ut.

I de nordiska länderna görs insatser på LGBTI-området, exempelvis inom skola, vård och civilsamhälle. Det sker ett pågående arbete med att förändra normer och

attityder. Men insatserna varierar mellan länderna och Färöarna, Grönland och Åland. Resultatet av konsultationen visar också att befintliga insatser inte räcker för att LGBTI-personer ska ha lika möjligheter och rättigheter som majoritetsbefolkningen.

Behov av att stärka skyddet

De nordiska länderna har länge ansetts progressiva på LGBTI-området, precis som inom jämställdhetsfältet. Men de senaste åren har de nordiska länderna halkat efter på vissa områden.

Det gäller framförallt lagstiftning kring erkännande av juridiskt kön och diskrimineringskydd på grund av både könsidentitet, könsuttryck och intersexvariationer. Finland är ett exempel där steriliseringskravet för att ändra juridiskt kön fortfarande är kvar. Ett annat område där skyddet brister är hatbrottslagstiftningen i de nordiska länderna, där transpersoner och personer med intersexvariation sällan täcks in explicit. Workshopdeltagarna från LGBTI-organisationerna bekräftade denna bild och såg behov av förändrad lagstiftning på området - både för att öka skyddet och för att öka tillgången till juridiskt erkännande och könsbekräftande vård baserat på självbestämmande och självidentifikation.

Ländernas handlingsplaner och initiativ på området visar att frågorna till viss del är prioriterade. Island har nyligen antagit en ny könstillhörighetslag och i Finland är området i fokus. I Danmark har regeringen bland annat lagt fram ett förslag om att ändra lagstiftningen för att skydda transpersoner och personer med intersexvariationer mot hatbrott/hatiska uttalanden.

Men insatserna varierar inom Norden. I enkätsvaren lyfter respondenterna hur ett nordiskt samarbete som belyser transpersoners villkor kan främja utvecklingen i hela regionen, exempelvis gällande lagstiftningen, vård och erkännande.

Rätt till bra bemötande

Alla LGBTI-personer har rätt till ett bra, kunskapsbaserat bemötande i det offentliga. Det gäller oavsett om du ska på ett läkarbesök, få ditt asylärende prövat eller vill förbättra din egen situation i skolan. Idag brister kunskaperna hos en rad relevanta yrkesgrupper, vilket påverkar LGBTI-personers situation och mående. Enligt både enkätsvar och deltagarna i workshopen får detta stora konsekvenser för målgruppen.

De nationella handlingsplanerna visar att det pågår olika initiativ för att öka LGBTI-kunskaperna inom det offentliga i Danmark, Norge och Sverige. Danmark har bland annat etablerat ett kunskapscenter för utveckling av kunskap inom transområdet, i Norge är ett av målen att det ska finnas god kompetens och lyhördhet kring LGBTI-teman i vård- och omsorgssektorn. I Sverige har Socialstyrelsen fått i uppdrag att ta fram ett kunskapsstöd riktat till hälso- och sjukvården om vård, behandling, eftervård och uppföljning av intersexpersoner.

Enligt resultaten från konsultationen behövs dock fler genomgripande insatser på fler yrkesgrupper. Det handlar om allt ifrån personal inom skolväsendet, polismyndigheter, hälso- och sjukvård och assistans. Men även tjänstepersoner som

handlägger asylärenden och tolkar. Här såg workshopdeltagarna möjligheter att lyfta "good practice" inom området och lära sig av varandra. I enkätsvaren föreslogs även ett nordiskt samarbete rörande specialistvård vid könsbekräftade insatser, för att förbättra kvalitén på sjukvården.

Bemötande och omsorg av äldre LGBTI-personer är också en angelägen fråga. Vid workshopen beskrevs hur de äldre ofta tvingas in i garderoben på nytt, vid möten med exempelvis sjukvård och äldreomsorg. Samtidigt visar kartläggningen att just äldre LGBTI-personers livsvillkor sällan lyfts och adresseras i ländernas handlingsplaner. Därtill valdes inte äldre LGBTI-personers villkor som en högt prioriterad fråga av de aktörer som besvarade enkäten. Det framstår därför som att äldre LGBTI-personer är en grupp vars villkor riskerar hamna i skymundan.

Ungas villkor

Flera nordiska länder har unga LGBTI-personer som ett prioriterat område. Orsaken är helt enkelt att det är en särskilt utsatt grupp. Erfarenheten att komma ut och leva som ung LGBTI-person i Norden skiljer sig åt från individ till individ. Det är ofta enklare för homosexuella och bisexuella, än för transpersoner och personer med intersexvariationer. För unga personer där flera intersektioner samspelar, exempelvis sexuell läggning och funktionsvariation, kan det vara extra tufft.

Av handlingsplanerna framkommer att det sker initiativ i flera länder för att förbättra unga LGBTI-personers situation. I Danmark och Sverige pågår arbete för att lyfta sex- och samlevnadsundervisningen. Åtgärderna i den norska handlingsplanen är bland annat riktade mot anställda i skolan, eftersom det är viktigt att de har rätt kompetens.

Deltagarna i workshopen lyfte behovet av kunskap, en kvalitativ sex-och samlevnadsundervisning som är ämnesintegrerad och ökad kompetens hos personer som arbetar mot unga. De såg även andra behov, som exempelvis en kartläggning av vilka modeller som idag finns arbete med unga LGBTI-personer i Norden. I både enkätsvar och vid workshopen framhålls särskilt behovet av att på nordisk nivå skapa plattformar och nätverk för unga LGBTI-personer och ungdomsorganisationer.

Stå upp för gemensamma värden

Situationen för LGBTI-personer varierar inom Norden. Idag är det stor skillnad på lagstiftningen i exempelvis Finland och Danmark jämfört med Färöarna. Det gäller även normer och attityder. På Färöarna är LGBTI-personer mer öppet utsatta för diskriminering. Hur kränkningar och diskriminering ser ut varierar också beroende på vem du är i LGBTI-gruppen, vissa grupper drabbas hårdare än andras.

Utvecklingen för ökade LGBTI-rättigheter i Norden är fortfarande relativt ung. För bara drygt 70 år sedan avkriminaliserades homosexualitet i flera av länderna, och var sedan under lång tid klassat som en psykisk sjukdom. Även om omfattande förbättringar har skett under de senaste årtiondena finns fortfarande utmaningar kvar. Det är också viktigt att inte ta framstegen för givna.

LGBTI-personers rättigheter hotas från flera håll och i flera länder ses ett växande motstånd mot LGBTI-frågor. Det är därför viktigt att de nordiska regeringarna slår vakt om frågorna, och tryggar LGBTI-personers lika möjligheter och rättigheter, så

att skyddet som finns idag inte raseras. I dagsläget saknas en nordisk infrastruktur och en nordisk samhörighet i LGBTI-arbetet. I konsultationen uttrycktes ett stort behov av resurser för att utöka samarbetet. Behovet att stärka LGBTI-organisationerna i Norden är stort, inte minst i relation till deras begränsade resurser. Idag besitter dessa organisationer lång erfarenhet och har liknande utmaningar på varsitt håll. Genom ett nordiskt samarbete kan de dra nytta av varandras kapacitet i framtiden.

Rekommendationer

Rekomendation rörande strategiska insatsområden

Föreliggande rapport har identifierat flera teman och insatsområden av stor betydelse för LGBTI-personers lika rättigheter, behandling och möjligheter. De återfinns i såväl nationella handlingsplaner och myndighetsuppdrag, som i enkätsvar.

Konsultationen pekade på tio frågor av särskild relevans för det nordiska samarbetet på området, det framhölls även att flera av dem är nära sammankopplade och vissa överlappar. Det är insatsområden som även är aktuella i den nationella politiken i Norden, och som det därför finns grund för att samarbeta kring på nordisk nivå.

Nordiska ministerrådet för jämställdhet föreslås därför hörsamma den prioritering som gjorts vid den nordiska konsultationen, och med grund i nationell politik fokusera det nordiska samarbetet på följande områden:

- Transpersoners villkor
- Hälsa och vård
- Normer och attityder gentemot LGBTI personer
- Unga LGBTI personer
- Hatbrott, hot och diskriminering av LGBTI personer
- Asylrätt
- Barn- och familjebildning

Ministerrådet rekommenderas även att genomgående applicera ett intersektionellt perspektiv på frågorna. För utöver sexuell läggning och könsidentitet, behöver även

aspekter som ålder (vilket inkluderar såväl unga som äldre), etnicitet, religion och funktionalitet beaktas för att få en mer rättvisande bild av LGBTI-frågorna och deras komplexitet.

Rekomendation rörande insatser

Rapporten pekar på flera behov och möjligheter för nordiskt samarbetet att stärka LGBTI-personers lika rättigheter, behandling och möjligheter i Norden. Särskilt framträder behovet av att nätverk och kunskapsutbyten. I materialet framkommer att det på flera håll saknas ett organiserat nordiskt samarbete på LGBTI området. Men det är något som efterfrågas av såväl civilsamhället som myndigheter. På enkätfrågan *Hur kan nordiskt samarbete stärka er organisations arbete?* svarar nästan samtliga respondenter att det kan göras genom kunskaps- och erfarenhetsutbyten samt nordiska nätverk.

Vid formulerandet av rekommendationer har även kunskaper och erfarenheter från genomförandet av det jämställdhetspolitiska samarbetet beaktats. I detta fall är särskilt erfarenheter från den nordiska jämställdhetsfonden betydelsefulla, då den adresserar liknande behov som framkommer i underlaget.

Mot denna bakgrund, och med syftet att garantera nordisk nytta rekommenderas Nordiska ministerrådet för jämställdhet att inrätta en nordisk fond för att främja samarbete som stärker LGBTI-personers lika rättigheter, behandling och möjligheter i Norden.

Genom en nordisk fond kan det nya samsamarbetsområdet synliggöras, etableras och förankras. Projekt och samarbeten som finansieras genom fonden kan skapa en god grund för det fortsatta nordiska samarbetet på området, genom att utveckla nätverk och infrastruktur. Genom en fond ges såväl civilsamhället, som myndigheter och forskningsmiljöer möjlighet att samarbeta, både med andra sektorer och med sina motsvarigheter i de andra nordiska länderna.

Fonden kan riktas mot de insatsområden som denna rapport pekar på som särskilt angelägna, samt fokusera på insatser och aktiviteter som efterfrågas. När det gäller fondens omfattning och storlek visar erfarenheter från Nordisk jämställdhetsfond att det genomsnittliga beloppet som projekt beviljats är ca 340 000 DKK. För att en fond på LGBTI-området ska få genomslag, upplevas som relevant hos målgruppen och ges goda möjligheter att generera nordisk nytta föreslås att minst 4-5 projekt beviljas medel årligen. Att inrätta en fond av denna storlek skulle visa på lyhördhet gentemot de konsulterade aktörerna, och därmed förvalta de kontakter och relationer som etablerats under konsultationsprocessen. För det nordiska samarbetets legitimitet och framtida verksamhet på området är det relationer som bedöms vara av stor vikt. Då fondens betydelse skulle vara särskilt stor i den inledande fasen av nordiskt samarbete på LGBTI-området, kan det utlysta beloppet justeras på sikt, och andra strategiska satsningar eventuellt initieras. Satsningarna kan då ta stöd i resultat från de genomförda projekten.

Utöver en utlysning föreslås medel avsättas för att skapa forum och former för utbyten projekten emellan, samt mellan projekten och Nordiska ministerrådet. Det finns även anledning till att vid fondens etablering särskilt satsa på förmedling av den kunskap och de erfarenheter som projekten resulterat i. Att sprida goda exempel från projekten kan inspirera fler aktörer till nordiskt samarbete, förmedla lärdomar

från föregående års projekt till nya projekt, men också bidra till att synliggöra det nordiska samarbetet på LGBTI-området för en bredare målgrupp. Förmedling av uppnådda resultat innebär att de får en längre hållbarhet, kan komma fler till nytta och öka kunskapen bland fler. Särskilt betydelsefullt är att den kunskap och de strategier som utvecklas inom ramen för projekten hörsammas och tillvaratas inom ramen för det officiella nordiska samarbetet. Då det krävs en politisk kraft och vilja för att säkra LGBTI-personers lika rättigheter, behandling och möjligheter i hela Norden.

Nordiska ministerrådet för jämställdhet rekommenderas därför att inrätta en Nordisk fond som främjar samarbete som stärker LGBTI-personers lika rättigheter, behandling och möjligheter i Norden.

Ministerrådet rekommenderas även att se på möjligheterna att stödja ländernas internationella förpliktelser och arbete inom LGBTI-området, samt sprida kunskap och verka för erfarenhetsutbyte om dessa frågor även inom EU/EES och internationellt.

Bilaga: Enkätfrågor

1. Svaren i konsultationen avser:

Organisationens namn

2. Organisationsform

- Frivillig-, ideell- eller intresseorganisation
- Myndighet
- Nätverk
- Projekt
- Annan organisationsform; vänligen ange vilken:

3. Organisationen verkar i huvudsak i följande land/region:

- Danmark
- Finland
- Färöarna
- Grönland
- Island
- Norge
- Sverige
- Åland
- Andra länder/regioner; vänligen ange vilka:

4. Vilka frågor/tematiska områden är det enligt er viktigast att driva på nordisk nivå? Välj max fem alternativ.

- Asylrätt
- Attityder gentemot LGBTI-personer
- Barn- och familjebildning
- Barnomsorg och skola
- Bemötande och myndighetskontakter
- Bisexuellas villkor
- Diskrimineringsskydd
- Hatbrott, hot och kränkningar i offentliga miljöer
- Hatbrott, hot och kränkningar på internet
- Hälsa och vård
- Intersektionella perspektiv på LGBTI
- LGBTI-personer med funktionsvariationer
- LGBTI-personer med invandrarbakgrund/asylsökande
- LGBTI-personer som tillhör urfolk
- LGBTI-personer som tillhör nationella minoriteter
- Normer kring kön, könsuttryck och sexualitet
- Prostitution/sex mot ersättning/sexuellt utnyttjande
- Transpersoners villkor

- Unga LGBTI-personer
- Villkor för personer med variation i kroppslig könsutveckling/intersexpersoner
- Villkor i arbetslivet
- Villkor inom sport, idrott och föreningsliv
- Våld i det offentliga rummet
- Våld i nära relationer/familj/släkt
- Äkten- och partnerskap
- Äldre LGBTI-personer
- Annat område, vänligen ange vilket:
- Vet ej

5. Motivera hur nordiskt samarbete på detta område kan bidra till att stärka LGBTI-personers likabehandling och rättigheter i Norden. *Skriv områdets siffra (se fråga 4) och därefter motivering, för varje valt område. Exempel: Område 12, här kan nordiskt samarbete bidra med...*

6. Genom vilka typer av aktiviteter/instrument ska det nordiska samarbetet verka för LGBTI-personers lika rättigheter, behandling och möjligheter i Norden? *Välj max fem alternativ.*

- Forskning på tvärnordisk nivå
- Förmedla nordiska LGBTI-insatser/perspektiv internationellt
- Gemensam utveckling av arbetsmetoder
- Informationsutbyte av exempelvis nationell lagstiftning och policy eller kommunala/regionala insatser
- Nordiska nätverk och plattformar, som inkluderar erfarenhetsutbyte
- Nordiska samarbetsprojekt för nationella aktörer
- Nordiska konferenser/seminarier
- Översikter, kunskapsunderlag och jämförelser
- Andra aktiviteter/instrument, vänligen ange vilka:
- Vet ej

7. Vilka aktörer ska Nordiska ministerrådet samarbeta med i genomförandet av aktiviteter för LGBTI-personers lika rättigheter, behandling och möjligheter i Norden?

8. Bedriver er organisation ett pågående eller nyligen avslutat nordiskt samarbete?

- Ja
- Om ja, med vilka och på vilket sätt?
- Nej

9. Hur kan nordiskt samarbete stärka er organisations arbete?

10. Övriga kommentarer synpunkter och medskick

Har ni intresse och möjlighet att bidra med ytterligare inspel i denna process, ange era kontaktuppgifter här:

Om denna publikation

Kartläggning och analys av LGBTI-området i Norden

Kunskapsunderlag inför beslut om inriktning och insatser för det nordiska samarbetet

Nordisk information för kunskap om kön, NIKK

Nord 2020:050

ISBN 978-92-893-6764-6 (PDF)

ISBN 978-92-893-6765-3 (ONLINE)

<http://dx.doi.org/10.6027/nord2020-050>

© Nordiska ministerrådet 2020

Layout: Mette Agger Tang

Foto: Johnér

Denna publikation finansierades av Nordiska ministerrådet. Innehållet speglar emellertid inte nödvändigtvis Nordiska ministerrådets åsikter, åsikter, attityder eller rekommendationer.

Det nordiska samarbetet

Det nordiska samarbetet är ett av världens mest omfattande regionala samarbeten. Det omfattar Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige samt Färöarna, Grönland och Åland.

Det nordiska samarbetet är politiskt, ekonomiskt och kulturellt förankrat och en viktig del av europeiskt och internationellt samarbete. Den nordiska gemenskapen arbetar för ett starkt Norden i ett starkt Europa.

Det nordiska samarbetet vill stärka nordiska och regionala intressen och värderingar i en global omvärld. Gemensamma värderingar länderna emellan bidrar till att stärka Nordens ställning som en av världens mest innovativa och konkurrenskraftiga regioner.

Nordiska ministerrådet

Nordens Hus

Ved Stranden 18

DK-1061 Köpenhamn

www.norden.org

Läs flera nordiska publikationer: www.norden.org/sv/publikationer